nuše, Slunce, Mars, Jupiter, Saturn) byl přičítán rozhodující vliv na jednotlivé časové úseky – 14 *uvnitř kruhu Měsíce:* tj. v tzv. sublunárním světě, kterým je podle představ převzatých z učení Aristotelova míněna oblast uvnitř dráhy Měsíce (sublunární sféra), tvořená čtyřmi prvky (živly), které se mohou navzájem mísit v různém poměru, a proto v této oblasti mohou vznikat změny (na rozdíl od neměnné oblasti vně tohoto kruhu, tvořené jediným dokonalým prvkem) – 19 *bez aspektu vůči Martu:* aspekt je jedním ze základních astrologických pojmů: planety jsou vůči sobě v určitém aspektu, když (pozorovány ze Země) jsou ve zvířetníku (v ekliptice) od sebe vzdáleny o úhly, jež jsou vrcholovými úhly některého z jednoduchých pravidelných mnohoúhelníků – 22 *ascendentní:* vzestupný, tj. bude-li v okamžiku, k němuž se vztahuje astrologická předpověď, ve znamení, které právě vychází; *kruhu augu:* lat. názvem aux se ve staré astronomii označovala vnější část kruhu epicyklu – 26 *descendentní:* tj. bude-li ve znamení, které právě zapadá – 34 *ve čtvrtích kruhu:* tj. ve čtvrtích sluneční dráhy, kterou si tehdejší astronomie představovala jako kruh – 38 *na konci znamení:* tj. zvířetníku – 47 *mezi pohybem Berana a Raka:* míněna severní polovina tropického pásma Země – 52 *smíšen se Sluncem:* tj. bude-li působit spolu se Sluncem

Poznámky ediční

Lucidář

Text ukázky otištěn podle rkpu Fürstenberského, chovaného dnes v SA na Křivoklátě I d 36, fol. 129b-141b *(F)*. Opravy a doplňky provedeny podle prvotisku: Lucidář o rozličných věcech, jenž sú na nebi, na zemi i u vodách, Plzeň 1498 (Knihopis č. 12 – *T*). – V paleografickém opise (s některými omyly) vydal paralelně oba texty Č. Zíbrt, Staročeský Lucidář, Sbírka pramenů 1, 2, 5, Praha 1903 *(Zíb)*. Tam i rozbor památky a nejdůležitější literatura. Srov. též: A. Truhlář, O některých knihách prostonárodní četby české v XVI. stol., ČČM 64, 1890, 42-65 a 65, 1891, 426-434; K. Schorbach, Studien über das deutsche Volksbuch Lucidarius u. seine Bearbeitungen in fremden Sprachen, Quellen u. Forschungen zur Sprach- n. Kulturgeschichte der germ. Völker 74, Štrasburk 1894 (na s. 216-223: Der böhmische Lucidarius).

Naše ukázka ve *F* na fol. 137b-139a; v *T* na l. L 16a-L 20a; ve vyd. Zíbrtově na s. 58-62.

9 najdéle *T*] naydale *F*, *Zíb (chybně)* – 31 jedno léto] *není v F, doplněno podle T:* Venus jedno léto běží – 39 dvanácte *T*] dwadczieti *F* – 42 dvakrát] *není ve F, doplněno podle T*: dvakrát větčie – 56 a jest nevěrný] a geſt newieczny *F*, a geſt nemoczny *Zíb, není v T (srov. ř.* 59) – 57 otpoviedají rádi u prosbě] powiedagi rady v proſbie *F*, *Zíb, srov.:* ten rád lže a mnoho mluví a otpoviedá rád v prosbě *T* – 63 horkého] mokrého *F*, *Zíb (chybně), srov.*: horké a suché nátury *T* – 94 najméně *T*] naymene *F*

Vavřinec z Březové: Snář

Otištěno podle rkpu býv. Dietrichštejnské knihovny v Mikulově I 176, nyní UK Brno Mk 14 *(M)*. Varianty uvedeny z rkpu dříve stockholmského, nyní v SA v Brně č. 461, s. 41-256 *(Š)*. Snář z rkpu dosud vydán nebyl. Vydání Č. Zíbrta, Vavřince z Březové Snář velmi pěkný, Praha 1908 (Svět. knih. č. 680-682), vychází

z pozdější úpravy Václava Hájka z Libočan (tisk z r. 1581 – srov. Knihopis č. 1353 až 1355). Tam je v úvodu zmínka o dalších, dnes nezvěstných rkpech. – O předloze stč. snáře srov. F. V. Vykoukal, O snech a výkladech snů, Praha 1898 a Lynn Thorndike, A History of Magic and Experimental Sciences I, 1923, 292-293.

– (Druhy snů)

Ukázka z předmluvy. – Rkp *M* fol. 22a-24a; *Š* s. 70-72.

Nadpis: O tom, že každý má *M*] I má každý *Š*; dole *M*] vdole *Š*; takto *M*] *není v Š* – 2 ot kmenóv *M*] od kmenu *Š* – 6 Jiné plémě *M*] *není v Š* – 7-8 točíž... studených *M*] *není v Š* – 9 Jiné plémě snóv *M*] *není v Š* – 11 anebo vietr an naň věje *M*] aneb ano naň větrové vějí *Š* – 12 Jiné plémě snové *M*] *není v Š*; nepožitá *M*] nepožitečná *Š* – 14 Jiné plémě a k témuž *M*] *není v Š* – 16 kakosti *M*] jakosti *Š* – 17-18 zřejmú... zřejmú *M*] žieznivú *(chybně)*... zřejmú *Š* – 21 vstav *M*] vstane, an *Š* – 25 přicházejí *M*] pocházejí *Š* – 26 zdává se *M*] zdá se *Š* – 28 vilnému *M*] smilnému *Š* – 32-33 a svatých... božieho *M*] *vynech. v Š* – 36 jakož *M*] *není v Š* – 38 stávalo se *M*] stalo se *Š* – 40 psáno jest *M*] *za tím v Š opakováno:* A takovému snovému vidění slušie věřiti, neb ku polepšení života lidského tiehne – 43 a snové *M*] *není v Š* – 47 snech *M*] kniehach ſnech (!) *Š* – 50 brániec *M*] *vynech. v Š*

– (Sny o vlasech)

Ukázka z 1. knihy. – Rkp *M* fol. 44a-46a; *Š* s. 83-85.

Nadpis: Třimezcietmý... etc. *M*] O hlavě Indijských XXIII *Š* – 1 na hlavě *M*] *není v Š* – 5 a lid *M*] *není v Š* – 7-8 Uzří-li král... znamená *M*] *chybí v Š* – 12-13 Rozdiel... mudrcóv *M*] O vlasiech Perských XXIIII *Š* – 14 Opatří-li *M*] Spatří-li *Š*; lid *Š*] *vynech. v M* – 23 mieti nebude *M*] bude mieti *Š (chybně)* – 24-25 Rozdiel... ejipských *M*] O vlasiech Ejipských XXV *Š* – 30-31 Pakli zčrnají... pokladóv jeho *M*] *není v Š* – 38-39 na chřiepiech... lícových *M*] na jahódkách líce jeho nebo na chřiepiech *Š* – 40 vlasy *M*] z brady vlasy *Š* – 41 mastí je snímá *M*] mastí snimuje *Š*

– (Sny o zvířatech)

Ukázka z 8. knihy. – Rkp *M* fol. 158a-159b; *Š* s. 223-225.

Nadpis: Rozdiel šestý... vykladačóv *M*] O nedvědu dómysl Perských VI *Š* – 2 an zabil *M*] by zabil *Š* – 3 takového *M*] *není v Š*; ve snách *M*] *není v Š* – 6 bláznivého *M*] bezumého *Š* – 10 Rozdiel sedmý... mistróv *M*] O svini Perských a Ejipských VII *Š* – 14 s zlostnú *M*] žalostnú *Š*; sesmílí *M*] sesmilní *Š* (*pod.* 16 a 37) – 15-16 že by... zabil *M*] že oštěpem svini zabie *Š* – 16 zlobnú *M*] žalostnú *Š* – 18-19 Rozdiel osmý... chytrákóv *M*] O vlku Perských a Ejipských VIII *Š* – 20 a nepřietele *M*] *není v Š* – 21 kniežetská *M*] kniežete *Š* – 22 ve sně *M*] *není v Š* – 23 kto *M*] kto ve snách *Š* – 27 kterak se mají... povede *M*] kterak se psóm povede i jim se povede *Š* – 29-30 Rozdiel devátý... smyslníkóv *M*] O lišce Perských a Ejipských IX *Š* – 34 lestného *M*] lstivého *Š* – 35 zahubí *M*] zabie *Š* – 39 ve snách *M*] *není v Š* – 40 král ve snách honě *M*] kto honě *Š* – 40-41 přijme... zabie *M*] *není v Š*

– (Význam snů)

Ukázka z doslovu. – Rkp *M* fol. 178b-181a; *Š* s. 246-248.

Nadpis: Pilně znamenaj... a jiným *M*] *není v Š* – 8 jiný obežralému *M*] obežralému *Š* – 14-15 Znamenaj tuto... konečně *M*] *není v Š* – 18 Zaroim *M*] Zawin (!) *Š* – 20 do šesté *M*] do šesté hodiny *Š* – 22 nebo ve třech *M*] *není v Š* – 23 ve třech *M*] ve čtyřech *Š* – 24 se vyplňují *M*] *není v Š*; od zabřežďovánie *M*] od zabřeždění *Š* – 27 vykladač... dospělý *M*] vykladač jistý snóv musíť býti dospělý *Š* – 28 má *M*] *není v Š* – 31 rozmnožuje *M*] množí *Š* – 31 a 32 něterá *M*] některá *Š (dvakrát)* – 33 miesto studené *M*] studené neb v čas miesta zimy *Š* – 39 byl jest *M*] byl jistý *Š* – 42-44 Že věci... hodné *M*] *není v Š* – 47 kto ve snách *M*] ve snách kdy *Š* – 52 král nebo knieže *M*] král, knieže *Š* – 53 čísti, i četl nebo psal *M*] četl neb psal *Š* – 55 dějí *M*] *za tím v Š:* A takť jest s pomocí boží konec těm kněhám, buď bohu chvála, čest i požehnánie vždycky i nynie i na věky věkóv, amen. Skonávají se knihy snové, totíž výklad na knihy snóv, jenž sú potvrzeny od mistróv indijských, perských a ejipských. Léta od narozenie božieho jsú psány 1471 i skonány ve čtvrtek před svatým Ondřejem

Martin z Lenčice: Pranostika pro Oldřicha z Rožmberka

Lat. text pranostiky je zachován v rkpe pražské UK I G 6, fol. 106a-109b. Otištěna dosud nebyla. Naše ukázky (rkp fol. 106a-107b a 108a-109a) přeložil Z. Horský (s pomocí D. Martínkové).

14 Saturn] *za tím v překladu vynechána nejasná věta předlohy*

Latinský text předlohy:

Magnifico domino ac domino Ulrico
generosa stirpe de Rosmberg progenito anni currentis 1455 status,
significaciones et accidencia ventura brevi sub opere
tamquam domino dignissimo dirriguntur conscripta

Capitulum primum
de domino anni et de causa movente, quare anni presentis revolucio sit acta.

Stelle agunt in hec inferiora iussu dei et faciunt in mundo sublunari mutaciones et accidencia universalia et particularia secundum diversum situm et applicaciones varias septem planetarum et stellarum fixarum. Cum igitur annus domini prefatus habeat in se tria grandia: primo opposicionem Saturni cum Iove, que magne est significacionis, secundo ecclipsim Lune in Scorpione, tercio coniunccionem Saturni cum Marte, eciam in Scorpione. Et ista tria grandia applicant ad radicem coniunccionis magne facte anno domini 1425 in decimo septimo gradu Scorpionis, que significabat sectam novam consurgere in Boemia et erreccionem Turcorum. Et plurima adhuc incommoda faciet, quia eius significacio extenditur ad quinquaginta septem annos. Et predicta tria grandia replicantur in Scorpione, qui est signum omnis falsitatis et antrum omnium venenosorum et est domus Martis. Sine igitur magna circumspeccione non est tale prodigium transeundum. In primis igitur dicitur, quod dominus anni presentis est Saturnus...

Capitulum secundum
de statu populi et communis vulgi

Status populi accipitur ab ascendente et a domino eius et a domino anni et a Luna. Modo manifestum est, quod signum ascendens est Libre finis cum toto Scor-

pione, in quo ascendente est Saturnus, qui est significator divitum antiquorum et religiosorum et agricolarum et senum et Iudeorum. Qui inquam Saturnus, quia est impeditus ibidem per retrogradacionem, significat impedimentum in corporibus et vitis predictorum hominum. Luna eciam in prevencione cadit in sextam domum, que est domus mortis, et post opposicionem applicat se Saturno, qui est infortuna, significat igitur inpedimentum in vita personarum predictarum. Similiter dominus ascendens, puta Mars, cadit in revolucione in domum octavam, que est domus mortis, in signo humano, puta in Geminis. Significat, igitur multorum mortem subitaneam et abscisores viarum et effundentes sanguinem. Ipse eciam Mars habet commixtionem cum Venere per quartum aspectum; significat, quod vulgus abutetur mulieribus contra legem et quod viri capientur amore mulierum, qui amor propter commixtionem Martis erit fedus et turpis. Saturnus in ascendente significat impedimentum in mercanciis. Et erunt multe involuciones et pene, quas populus pacietur, et eorum domini facient eis malum occasione collectarum. Et propter Martem erit multa simulacio in fide et lege. Mars in domo octava significat maliciam multam in anno illo.

Capitulum tercium
de statu regis et aliorum nobilium

Status horum accipitur a Saturno, Iove, Sole et significatore regis. Qui si impediuntur omnes aut maior horum pars, significat impedimentum predictarum personarum. Modo manifestum est, quod Saturnus impeditus est propter retrogradacionem et Iupiter infortunatur propter opposicionem Saturni. Significat ergo, quod inter personas prefatas erunt discordie et iniurie. Similiter Sol est impeditus, quia est in domo cadente ab ascendente. Et similiter domus decima, que est domus regia, radiis fortunarum infelicitatur, que singula significant malum statum regis. Status militum regis accipitur ex domino undecime domus, puta ex Mercurio, qui est infortunatus ex aspectu Martis. Significat igitur predictarum personarum infortunium. Magnates regis impedientur propter opposicionem Iovis cum Saturno. Stipendarii regis non bene stabunt propter impedimentum Martis. Item una persona, que locum gerit regis, a communi populo et a se inferioribus vexabitur propter infortunium Jovis debilitati malicia opposita Saturni. Item Luna applicans Saturno in revolucione et dans ei virtutem et potestatem significat dampnum et impedimentum in substancia regis et redditibus suis. Item Saturnus iunctus est cum capite Draconis, significat depressionem altorum hominum.

Capitulum quartum
de statu ecclesie et personarum spiritualium

Disposicio predictarum personarum et specialiter domini apostolici et reverendorum cardinalium accipitur a nona domo et domino eius, a Iove et domino signi, in quo fuerit Iupiter. Modo manifestum est, quod signum domus none est Cancer multipliciter infortunatum, et similiter Venus, que est domina signi, in quo est Iupiter, infortunatur. Significat igitur tediosum statum predictarum personarum. Item Saturnus impeditus hoc anno significat malum statum religiosorum deo serviencium. Item ecclipsis Lune pervenit ad nonam domum, quod significat maius impedimentum ecclesie...

Capitulum septimum
de loco et terris, in quibus predicta accidencia evenient

Non opinetur dominacio vestra, que dicta sunt de statu plebis et de statu regis et de peste et de bellis, fore supra regnum Boemie, sed magnificencia vestra sic intel-

ligat (*rkp:* intelliget), ut subditur. Scorpius est signum septentrionale influens naturaliter septentrioni et quicquid habitatur ultra septem clima⟨ta⟩. Et similiter Saturnus est planeta septimi climatis. Unde Quido in libro Revolucionum dicit: Saturnus habet septimum clima et quicquid habitatur extra climata, sicut est pars Boemie, Polonia, Prussia, Norvegia, Dacia etc. Quod patet, quia habent aerem grossum propter tarditatem et tenebrositatem Saturni. Et sunt pauce sciencie et intellectus et sunt obliviosi nec regnat in eis pietas; et Luna participat, quod monstrat eorum inconstancia. Item Scorpius secundum divisionem signorum habet partes Arabum et Saldanorum. Item Iupiter secundum Romanos respicit quartum clima, in quo est Rodus insula fortis cristianorum. Et secundum Quidonem atribuitur Iovi quintum et sextum clima, in quo sunt Italici. Item Thaurus, in quo anno presenti Iupiter infortunatur, est signum coniunccionis Saturni et Iovis tempore erreccionis regni Boemie. Istis sic positis dicitur, quod bella et predicta accidencia prius numerata erunt in partibus posterioribus Turcie, Tartarie, Ungarie, Austrie, Bavarie, Polonie, Russie usque ad Angliam, et specialiter qui sunt in partibus illis penes aquas. Et quia Sol est infortunatus, quia est in domo sexta, significat, quod cristiani inter se pugnabunt et specialiter, qui sunt vicini septimo climati et partibus eius. Item quia ecclipsis Lune anno presenti cecidit in nonam domum, significat, quod ecclesia Romana non absolvetur a bellis et difficultatibus. Item signum Geminorum cecidit in octavam domum. quod signum est ascendens tempore erreccionis regni Boemie, infortunatur per presenciam Martis, significat pestilenciam in dicto regno. Item quia Thaurus, in quo est Iupiter infortunatus ab opposito Saturni, fuit signum magne coniunccionis circa erreccionem regni Boemie, significatur, quod regnum Boemie, nisi regulatum fuerit iusticia et recta racione, non evadet aliquas difficultates bellorum. Ista autem omnia moderabuntur per aspectum Iovis et Veneris. Et si recta racio concurrerit, minorabuntur amplius. Si autem deprecabitur deus, ut hec dignetur compescere, aut omnino delitescent, aut modicum quid de eis apparebit.

Saličetova Ranná lékařství

Ukázky otištěny z jediného dochovaného rkpu Muz. IV D 56, s. 193-848. V přepise vydal K. J. Erben, Saličetova Ranná lékařství, Praha 1867 (za lékařské spolupráce V. Staňka). – Lat. originál vyšel poprvé tiskem r. 1490 v Benátkách. Prvotisk obsahuje dva spisy: Liber magistri Gulielmi Placentini de Saleceto, in scientia medicinali et specialiter perfecti, qui Summa conservationis et curationis appellatur, a spis druhý s názvem Cyrugia, který byl předlohou českému zpracovateli. U nás exempláře tohoto prvotisku v SVK v Olomouci (II 48522) a v UK v Brně (Mk P 57).

– (Z předmluvy)

Rkp s. 195-199; vyd. s. 2-3.

6 z porušitedlné] z poruruſſytedlne *rkp* – 8 lékařským *(podle větš.)*] lekarſkym *rkp* – 12 zevno] zzewno *rkp* – 27 šílé *Erb*] ſyle *rkp* (deluditur) – 32 nad jeho zdravím] nad ge° zdrawi *rkp*

– (Chirurgie žeber)

Text v rkpe na s. 627-631 *(A)* a zčásti ještě jednou na s. 608-610 *(B);* ve vyd. na s. 156-157.

8 se vtělé ty] wtieliti *A*, *B* – 10 diele (partem)] diele *A*, dielee (*n.* dielce?) *B*, dělé *Erb* – 18 ať *A*] až *B*; s ním *Erb*] ſni *A*, *B*; se sehne *A*] se sejme *B* – 19 s zlomky *B*] ſlomky *A*, s lomky *Erb* – 22 v té *B*] twe *A*, té *Erb* – 24 tady *A*] take *B* – 27 tať *Erb*] tadt *A*, tak *B* – 29 A pak *A*] A tak *B*; křeničie *Erb*] krzenicie *A*, *B* (*možno číst též* křenicě - cicercule) – 30 mlynnieho *A*] mlynného *B*; draganti *Erb*] draganty *A*, dragantu *B* – 34 uvěž miesto *A*] *až potud text B, dále jinak* – 37 slezenní] ſlezený *A*, slezeny *Erb* – 39 uraženému *Erb*] vrazenem *A* – 49 v procezenie *Erb*] proczezenie *A* (incorporetur cum colato) – 52 podobné] podobne *A opravou z pův.* podobny, podobny *Erb*

– (O složení ruky)

Rkp s. 765-769; vyd. s. 205-207.

2 zjednány *Erb (podle ř.* 16)] zednany *rkp* (*též* 9,25); a druhé *Erb*] azdruhe *rkp* – 6-7 v svrchní a menší... v spodní a větší] ſwrchnie a menſſie... wzpodni a wietſſie *rkp*, v svrchnie a menšie... v zpodnie a většie *Erb* – 15 tři *Erb*] trzii *rkp* – 17 *mezi slovy* šijné *a* loktem *vynech. část věty; chybí překlad textu orig.:* et VII et VIII, ex quibus cum carne simplici et ligamentis illorum ossium fiunt musculi, qui humerum, adiutorium, *(a už přeloženo:)* cubitum et brachium movent – 27 zevuje] zzewuge *rkp* – 29 údu *Erb*] vdy *rkp* (pars membri); pro tu *Erb*] proto *rkp* – 34 prstenný] prſtemý *rkp*; tať *Erb*] tut *rkp*; spasenka *Erb*] ſpaſyenka *rkp* – 36 na přehbi (*srov. ř.* 12)] naprzehlbi *rkp* – 42 jížto *Erb*] gichzto *rkp*

Rhazesovo Ranné lékařství

Ukázky otištěny z jediného zachovaného rkpu Muz. IV D 56, s. 1-193 (spolu s lékařstvím Saličetovým). V přepise vydal K. J. Erben, Rhazesovo Ranné lékařství, Praha 1864 (za lékařské spolupráce V. Staňka). Ukázku O ráně otiskl Erben též ve Výboru II, sl. 460-463 *(Výb)*. – Text lat. originálu (stručnější než stč. zpracování) se dochoval v rkpe pražské UK IV F 3 (Incipit cururgia Rogeri eximii doctoris hujus artis). Tiskem vyšel tento spis v Benátkách 1490 (Rogeri practica medicinae) a 1546 (Rogeri chirurgia). Exempláře těchto tisků nebyly zatím u nás zjištěny. – Souborné dílo Rhazesovo bylo poprvé otištěno v Brescii 1486 (Liber continentis).

– O ráně

Rkp s. 7-11; vyd. s. 5-7.

1 Bývá] *v rkpe chybí iniciála* B – 11-12 -li rána podluhovatá] *chybí v rkpe, doplněk Erbenův* – 32 embrocam *Erb*] embrokam *rkp* – 33 embroka] embrota *rkp (též dále)* – 36 pšeničné *Erb*] pſſenicze *rkp* – 38 ne každé *Erb*] nakazde *rkp* – 46-47 buďte... buďte *Erb*] bud... budte *rkp* – 49 jmieny *Erb*] gmeny *rkp* – 52 nesnazšieho *Výb*] nezſnazſſieho *rkp* – 55 bývá z nich, z zelé] bywa znich zelee *rkp*, bývá z zelé *Erb* – 56 tithymali *Erb*] tyti malli *rkp* – 57 skočce] ſkotczcze *rkp*; parietarie] paritarie *rkp*, parietariae *Erb*

– O zatínaní žil a cev

Rkp s. 170-175; vyd. s. 86-88

1 Sšitie *rkp*] Žíly *Erb* – 6 v hlavě *Erb*] hlawie *rkp* – 7 odzaměstnává *Erb*] odzamieſnawa *rkp* – 12 nižším *Erb*] nizſſy *rkp* – 14 a také *Erb*] a tak *rkp* – 18 poživujícími *Erb*] pozywagiczymi *rkp* – 34-35 neduh přicházejí] *není v rkpe, doplněk Erbenův* – 42 medianu *Erb*] miedienu *rkp*, medianu *pozdější přípisek na okr.* – 43 v dusu] vduſu *rkp*, u dusu *Erb* – 53 zatínáme *Erb* (*podle ř.* 57, 58 aj.)] zatinanie *rkp* (*též ř.* 56) – 54 stehenní *Erb*] ſtehenij *rkp*; zkrácenie] ſkroczenie *rkp*, skrácenie *Erb*

O dvanácti znameních

– O púštění

Ukázka otištěna z rkpu pražské UK XVII B 18, fol. 8b-9b (z pol. 15. stol. – *A*), kde je součástí kalendáře a jeho výkladu (fol. 1a-10a). Opravy a varianty z rkpu UK XVII D 10, fol. 8a/b (z konce 15. stol. – *C*). Vydána tato ukázka dosud nebyla.

1 věděti *A*] zvěděti *C*; bude *A*] jest *C*; anebo zlé *A*] *není v C* – 2-3 a také... přispojeny *A*] a přitom také pilně vždy znamenati máš zvláštnost člověčieho života, jenž každý přispojen jest dvanácti těm znamení *C*; přispojeny] przſpogeny *A* – 4 Skopec prvnie znamenie *A*] *není v C (podobně ani ostatní nadpisy)* – 6 hlavy *C*] hlawie *A* – 7 na všech... hlavy *A*] ze všech úduov krom hlavy *C* – 7-8 Také... na šíji *A*] Ani baňkami na šíji *C* – 11 zapověděno púštěnie *A*] púštěnie zapověděno od mistruov pro jeho studenost *C* – 12 ale stromy... dobré *A*] *není v C* – 16 z ruky *A*] z rukú *C* – 18 Rak *C*] Pak *A (chybně)*; velmi *A*] *není v C* – 19 studené *A*] a jest studené *C* – 20-21 někteří múdří... rakovém *A*] někteří z mudrcuov zapoviedají púštěnie, když jest v tom aneb na tom znamení, jenž slóve Rak *C* – 23 zlé *A*] *není v C* – 26 znamenie] *není v A, doplněno podle ost. (pod. ř.* 42, 46, 50) – 27-28 prostřednie... země *A*] dobré, horké a vlhké; zpuosoba větru anebo povětřie *C (chybně, srov.* Váha) – 28-29 Tu také... nečinie *C*] *chybí v A* – 29 ale rozsievati... dobré *A*] *není v C* – 33 púštěti *A*] púštěnie *C* – 36-37 A když jest... múdří *A*] A jest znamenie prostředku, a proto múdří *C* – 40 kosti *C*] a koſti *A (chybně)*; a chřbetná kost *A*] s kostí chřbetní *C*; dobré *A*] chválené... a dobré *C* – 44 čiešky] cziesſka *A*, Czeſſky *C*; ješto jsú na kolenú *A*] *není v C* – 45 jest zapověděno púštěnie *A*] zapoviedá se púštěnie od mistruov *C*; ale rozsievati... dobré *A*] *není v C* – 49 jest odpuštěno púštěnie *A*] muož púštěno býti *C* – 54 A jest... od času *A*] Slušie znamenati a velmi pilně tuto o púštění z žil a o času *C* – 55 anebo zlé *A*] *není v C*; pověděno jest *A*] se tuto při každým znamení ohlašuje *C* – 56 o zdravých *A*] zdravým *C* – 57 nezdravým *A*] neduživým *C* – 59 púštěnie *A*] púštěti *C*; když potřebie *A*] když potřeba taková káže *C*; ve jméno božie *A*] *není v C*

Františkán apatékář

– (O zdraví lidském)

Ukázka otištěna z rkpu pražské UK XVII B 18, fol. 22a-23a (z pol. 15. stol. – *A*); celé pojednání (bez nadpisu) zabírá fol. 21a-23b. Opravy provedeny a varianty

uvedeny z rkpu Muz. II H 4, s. 456-460 (okolo r. 1500 – *M*), kde chybí začátek pojednání. Přihlédnuto též k rkpu APH (dř. Kap. Praž.) L 19, fol. 13a-15a (z 2. pol. 15. stol. – *K*; s nadpisem: *Tuto jsú mistra Křišťanova lékařské kniehy i jiné lékařské věci*), který má text téměř shodný s *A* (i společné chyby). – V přepise podle *A* vydal K. J. Erben, Výbor II, sl. 448-451 *(Erb)*.

2 Agvin *A*] akwin *K* – 11 Najprvé *A*] O prvniem *K* – 12 Všelikého *Erb*] wſſelike *A*, *K* – 14 a mračno *A*] *není v K* – 20 ihned *A*] Tehdy ihned *odtud v M*; a nedli *A*] neprodlévaje *M* – 21 málo lačen jsa *A*] aby drobet lačen byl *M* – 22 požitie *A*] povětří a požití *M*; jiesti aneb hrýzti *A*] hrýzti ovotce syrové *M* – 23 skrovně *A*] *za tím v M:* nebo s chlebem; kozlenci *A*] kozelci, řeřábkové *M* – 24 když svój čas má *A*] času svého *M* – 25 Od mléka *A*] Toť již od mléka také *M*; aby nejedl *A*] nejez spolu *M* – 26-27 se napieš *A*] se opíš *M* – 27 nejez *M*, *Erb*] negieſs *A*, *K*; a to učiň skrovně *A*] *není v M* – 28 pitie *A*] chtění *M*; vody... nepí *A*] voda vadí na lačný žaludek *M* – 29 uhašuje *A*] uhasí *M* – 29-30 kalného se... varovati *A*] kalného se varuj *M* – 30 nespi *M*] nepi *A*, *K*, nepí *Erb* – 30-31 radím se... procházeti *A*] ale raději se procházej *M* – 31-32 hned... škodnějšie *A*] ihned po obědě píti škodnější *M*; požívati *Erb*] poziwotie *A*, *K* – 32 porazí *A*, *M*] prorazí *K*; nepožitečné krmě *A*] nepožitú krmi *M* – 34-35 se... nemyti, ani... jiesti *A*] se nemajte... nejezte *M* – 35 své přirozenie ztratí *A*] svú přirozenú horkost tratí *M* – 35-36 pro rozličné... nemuož *A*] *není v M* – 36 požiti *Erb*] polozyti *A*, poloziti K; Také v rozličných láznách nemyti se *A*] v ohnilé se lázni nemajte *M* – 39-40 O třetiem... na hýbaní *A*] O třetím také učí, aby sobě člověk neutížil na hýbaní *M* – 41 těžké vichtovánie duši *A*] vichtováním mdlí a duši *M*; pokornu *A*, *Erb*] pokojnu *M* – 42 v obém *M*] okem *A*, *K*, *Erb*; smieru *A*] smírnost *M* – 42-43 aby ani... hýbal] *doplněno z M*, *není v A* – 45 o spání, učí *A*] o spání a o bdění. A o tom tak učí *M*; včas lehl *A*] člověk včas léhal a spal *M*; mrká *A*] mrkne *M* – 46 vždy... prvý *A*] vždy prvé usnúti buď na pravé straně *M* – 47 ruku *A*] stranu *M*; dlúho nespati *A*] neroďte mnoho spáti *M* – 48 jako... hodinu *A*] neb za malú hodinu spí *M*; studená nemoc *A*] zimnice *M* – 49 obecen *A*] obecná, ale přirozenie *M* – 50 v jeho diele *A*] na jeho díle, toť již aby v noci spali a ve dne dělali *M*; na chřbetě *A*] znak *M* – 52 měkkosti *Erb*] miekoſti *A*, *K*, *M* – 55 a tudy... tvrd *A*] a tu žaludek tvrdí *M* – 57 mistr Galienus *A*] *není v M* – 58 Varuj se *A*] aby se člověk choval *M* – 59 duši vypudí *A*] duše vypustí *M*; mistr dřieve řečený *A*] mistr Galienus *K*, *M* – 60-61 od velikého smutku *A*] od smutku *M* – 61 neb... mdlé *A*] nebo smutek raní srdce *M*; se stává *A*] se stane *M* – 62-63 se chovati... ostaň *A*] se... varujte a přes noc nikterakž při sobě neostavujte *M* – 64 a jest *A*] a toť jest *K* – 65 slovy *A*] *za tím v M dodatek:* ktož proti tomu mluví, ten není lékař, ale klamář, neb mluví proti Ipokrasovi a Avicenovi

– Pakostnice nebo dna

Ukázka otištěna z rkpu pražské UK XVII B 18, fol. 64a-65a *(A)*. Celé dílo, uvedené slovy: ...*A já bratr zákona svatého Franciška učinil sem svú snahú a prací velikú a pilností sem vybieral to a v hromadu řádem lékařstvie postavil proti mnohým a rozličným nemocem, neduhuom a nedostatkóm od hlavy až do pát z těchto mistróv slovutných a výborných knih lékařských, jakožto mistra Ipokrasa řečeného, mistra Galiena, Konstantina, Bartoloměje, mistra Petra Hispánského, mistra od hory Casina, Gilberta Ortolja, Akvina a z jiných mistróv knih*, je v rkpe na fol. 25a-115a. – Varianty uvedeny z rkpu UK XVII D 10, fol. 85b-86a *(C)*, jehož text se nekryje plně se zněním *A*.

V rkpe *C* na okraji zapsáno i lat. pojednání o dně. – Vydána tato partie dosud nebyla. Jiné ukázky vydal I. J. Hanuš, Malý výbor, Praha 1863, s. 89n.

2 Také *A*] Také se stává *C* – 3 jest člověk raněn *A*] člověk raněn bývá *C* – 5 vídáme *C*] widanie *A* – 7 takežť *A*] téžť *C*; Kdežť neb kdyžť *A*] Když *C* – 8 člověčie zdravie *A*] všecko zdravie člověčie *C* – 10 Takto jemu spomoz *A*] *není v C* – 11 v pravé *C*] prawe *A* – 12 ruce *A*] straně, buď z ruky neb z nohy *C*; ať mu dadie *A*] *není v C* – 13-14 v tom víně jest vařené *A*] víno to jest vařeno *C* – 16 ješto příde *A*] a příde-li mu ta *C* – 17 aneb ezule tolikež *A*] a esule *C* – 19 viece *A*] *není v C*; nechodil *A*] *za tím v C:* ať se v slastnosti pozdrží – 21 dobré *A*] *není v C* – 21-22 jakožto zázvor... zelený *A*] zázvor zelený, zinziber conditum *C* – 23-24 a maž jej... marciaton *A*] a ať se maže mastí margariton (!) *C* – 25-28 Znamenaj... nemuož spomoci *A*] *není v C* – 29 Toto jest... pakostnici *A*] Lázna proti dně neb pakostnici *C* (*za odstavcem:* Proti dně v nohách) – 30 ješto slóve *A*] *není v C* – 31-34 a učiň sobě... údy mdlí *A*] Vezmi také černohlávku k tomu a těmi kořeními pař se u vaně přikryje se. A jalovec s kořeními svrchupsanými u víně vařenými lej na horké kamenie. Když u vaně sedeš, přikryti dobře, od toho aby se potil *C* – 36 bobkový *A*] *není v C*; teple *A*] teplým před ohněm na hodinu neb na dvě před obědem *C* – 37 a potom... rúchami *A*] *není v C* – 39 Také mozk *A*] Vezmi mozk *C*; z volových *A*] z kostí volových *C* – 39-40 a tiem... jest *A*] a tiem maž *C* – 42 směš s strdí *C*] ſmieſs strdi *A* – 43 a spomuožť *A*] *není v C* – 44 Proti dně *A*] Též proti dně *C* (*za odstavcem:* Toto jest lázně dobrá...) – 45 hazuny *A*] z kočky *C*; ovčie *A*] *není v C*; nový *A*] *není v C*; boby *A*] hrách bobový, toho pozvař *C* – 47 A potom... upéci *A*] I upec húsera tlustého *C* – 47-49 a vezmi... maž *A*] a to sádlo, což z něho vyteče, přičiň k svrchupsaným věcem, zvařiž to a z toho mast bude; tú se maž před ohněm vždy před obědem neb před večeří na dvě hodině *C* – 50 s dobrým vínem *A*] v dobrým víně *C*

Křišťan z Prachatic: Knihy o mocech rozličného kořenie

České zpracování Herbáře, z něhož je otištěna naše ukázka, je zachováno v rkpe pražské UK XVII B 18, fol. 115a-139b (z pol. 15. stol. – *A*), s nadpisem: *Počínají se knihy o mocech rozličného kořenie, které kořenie jest který moci, a to pořádem abecedy;* tato úprava je součástí celého rukopisného sborníku lékařských pojednání. Shodný text má rkp APH (dř. Kap. Praž.) L 19, fol. 124a-152a (z 2 pol. 15. stol. – *K*). Četné odchylky má znění rkpu XVII D 10, fol. 147a-167a, v němž chybí začátek a na okraji je zapsáno i stručnější znění latinské. Jiné verze jsou zachovány např. v rkpe Muz. II F 2, fol. 259a-285b (z doby okolo r. 1410) nebo v rkpe SA v Brně č. 118, fol. 230a až 257b (dř. stockholmský R III 11). – Z Herbáře otiskl ukázku (první a poslední bylina v celém znění, ostatní s vynecháním návodů k užívání) K. J. Erben, Výbor II, sl. 453-456. – Z literatury srov. J. Vinař, Obrazy z minulosti českého lékařství, Praha 1959, s. 40-46.

– Černobýl

Rkp *A* fol. 119a-120a; *K* fol. 129a-130a.

11 lehce] lechcze *A*, *K* – 31 se i upotil *K*] se *chybí v A* – 43 jejich] gegi *A*, gegij *K*

– Jitrocel

Rkp *A* fol. 122b-123a; K fol. 133a.

8 z jitra] zitra *A*, *K*

– Šalvěje

Rkp *A* fol. 136a-137a; *K* fol. 148a-149a.

13 s octem *K*] ocztem *A*

Zpráva proti šelmovému času

Ukázka otištěna z rkpu pražské UK XVII B 18, fol. 10a-11a (z pol. 15. stol. – *A*). Jiná česká zpracování tohoto pojednání, s četnými variantami lexikálními i věcnými, jsou zachována např. v rkpe UK v Praze XVII D 10, fol. 9a-9b *(C)* s nadpisem: *Zpráva krátká, ale velmi úžitečná proti šelemnému času, kterýžto šelemný čas neb mor z dopuštěnie božieho stává se a z běhu planét a hvězd, jakož hvězdáři pravie a velmi široce o tom vypisují, jakož se to v těchto kniehách potom nazad šíř a plnějie oznámí;* dále v rkpe Muz. II H 4, s. 546-553 s nadpisem; *Mistr Křišťan. Zpráva a naučení v těch miestech, kdež mor* ⟨rkp: mr⟩ *jest tato.* – Vydáno toto pojednání zatím nebylo.

6 něčím] neczim *A* (*též* 48) – 13 Křišťana] Cryjjtana *A*, krzijtana *C*

(Rady proti moru)

Ukázka otištěna z rkpu Muz. II H 4, s. 487-489 (z doby okolo r. 1500); recepty proti moru, připisované rkpem Křišťanovi, jsou na s. 487-499. – Vydáno dosud nebylo.

10 nemej] nemay *rkp* (*pod.* 13) – 11 žejdlíka] zidlika *rkp* – 30 kubeběˇ] kubiebie *rkp* – 31 kopřivnéhoˇ] koprziweˇ *rkp*

Lidské letory

– (O letorách)

Ukázka otištěna z rkpu dříve stockholmského, nyní v SA v Brně č. 461 (stará sign. R IV 10; týž jako Snář – *Š*), s. 27-28, kde je součástí astrologického pojednání. Varianty uvedeny podle rkpu pražské UK XI C 2, fol. 36a-36b *(B)*. Otištěno dosud nebylo.

1 Toto... znamenati *Š*] Již to vidúc slušie nám navrátiti ku počátku, abychom mohli znamenati *B* – 2 věc *Š*] *není v B*; obživena *Š*] živena *B* – 2-3 z větru... z země *Š*] z větra, z země a z vody *B* – 3 každého *Š*] každého člověka *B* – 5 člověk *Š*] *není v B* (*pod. ř.* 8, 12, 13) – 6 A pakli... kalokrevný *Š*] Pakli črný, kalostudený jest *B* (*následuje za* pravokrevný) – 7 Jest-li bielý, vodokrevný jest *B*] *chybí v Š* – -89 črný neb smědý *Š*] červený *B* – 9 tehdy jest *Š*] *není v B*; tlustý *Š*] tučný *B* (*pod.*

ř. 18) – 10 vodnokrevný *Š*] vodokrevný *B (pod. dále)* – 11 kalokrevný *Š*] kalostudený *B* (*pod. ř.* 19); a osobě *Š*] točíž k osobě *B* – 13 a malý *Š*] *není v B* – 15 neb kalokrevný *Š*] *není v B* – 16 Bude-li *Š*] *před tím v B:* Po přirozených obyčejích takto každý člověk má poznán býti; rovné postavy *Š*] rovný *B* – 17 zpupný *Š*] *není v B* – 18 A pakli jest kto *Š*] Jest-li *B* – 20 sú pro horkost *Š*] pro horkost proto sú *B* – 22 Kalokrevní, ti *Š*] Kalostudení *B* – 23 lidé *Š*] *není v B*; malí pro suchost *Š*] pro suchost jsú tencí *B*

– Vodokrevnost ta letora

Ukázka z pojednání O lidských letorách otištěna z rkpu Muz. II F 14, fol. 60a-61b (z 15. stol.); celé pojednání na fol. 56b-62a. – Otištěno dosud nebylo.

4 poznánie] *za tím v rkpe škrtnuto* geſ; lění] *za tím v rkpe škrtnuto opakované* zpozdilý – 13 tbá] tba tba *rkp (omylem opakováno)* – 18 mléčné krmě] mleczne a krmye *rkp* – 33 viděti] wyedieti *rkp* – 35 usušuje] vſuſſuge ſye *rkp*

Štěpařství

O štěpování stromóv

Otištěno z rkpu Muz. IV D 68, s. 31-34 (z r. 1447). Jiné kratší pojednání o štěpování, které se jen zčásti shoduje s tímto spisem, je zapsáno v rkpe Muz. I F 11, s. 362-369 (z r. 1518). – Vydáno dosud nebylo.

Nadpis v rkpe na s. 1: V těchto kněhách popsal jsem krátce o štěpování stromóv podlé počtu vdole psaném.

Nadpis: Kapitola 52] *v rkpe jen* LII *(tak i dále)* – 9 dobrú] dobrim *rkp, za tím škrtnuto* h *(písař patrně začal psát:* dobrým hnojem) – 10 a 11 rostly bez pecek] *v rkpe napsáno jen jednou* – 27 je] gy *rkp* (*srov.* 27 *poprvé a* 28: gie) – 28 skropuj] ſkropwy *rkp* – 33 A o témž] *v rkpe za slovy:* učiniti března (*ř.* 30), *ale iniciála a číslo kapitoly až u slov:* Chceš-li – 37 děrú] *před tím škrtnuto v rkpe* rewu – 42 ujme] vygme *rkp* – 42-43 zřež ... sřez] zrezz... ſſrezz *rkp* – 46 břeskvové] breſquowe *rkp*

Antonia z Florencie Cesta spravedlivá v alchymiji

Ukázky otištěny z jediného dochovaného rkpu Muz. V H 21, z r. 1457. Tento zápis má četné jazykové (částečně nářeční) zvláštnosti a omyly. – Vydal paleograficky O. Zachar, Mistra Antonia z Florencie Cesta spravedlivá v alchymii, Praha 1899 *(Zach);* tam i rozbor díla a věcné vysvětlivky. – Z literatury o alchymii srov. K. Pejml, Alchymie v Čechách před Bílou horou, sborník Co daly naše země Evropě a lidstvu, Praha 1939, s. 149-153.

V našich ukázkách zachováváme podle rkpu některé dial. tvary (např. *kerés, nětery, vulkost,* gen. *dně, kameně,* instr. *solú,* akuz. *na zemu* aj.), ale rekonstruujeme tam, kde jde nejspíše o zvratné (písařské) analogie (např. *pomáhej* za rukopisné pomahy, *teplej* za rukopisné teply ap.).

– (Z předmluvy)

Rkp fol. 3a-8a (fol. 5 v rkpe není); vyd. s. 38-40.

1 Najmilejší] *iniciála* N *nebyla dopsána (necháno pro ni místo)* – 5 pomáhej]

pomahy *rkp* – 6 S člověkem] lowiekem *rkp (na zač. 1. řádku na stránce)* – 7 chuovej] chuowj *rkp* – 14 Antoní z Florencie] Anthony ſflorencie *rkp*, Anthony sflorentie *Zach* – 20 schuovej] ſchuowy *rkp* – 23 zetři] zetry *rkp* – 25 teplej] teply *rkp* – 29 na nůši] nanuſſy *rkp*, na missy *Zach*

– (Síra – Rozpouštění zlata)

Rkp fol. 14a-20b; vyd. s. 43-46.

1 v alchymiji] wlchmygy *rkp* – 3 nicjny *rkp* – 5 pruhovatej] pruhowaty *rkp*; a zmej ji] azme gy *rkp* – 6 v vuoděj] wuodye *rkp* – 8 všechnej] wſſechny *rkp* – 10 zmej jie] zme/gye *rkp (na rozhraní řádek)* – 21 vlažnej a zmej ji] wlazny azme gy/gy *rkp (na rozhraní stránek)* – 23 schuovej] schuowy *rkp* – 25 k těmto] k teimto *rkp* (i *později dopsáno*) – 31 udělej] vdiely *rkp* – 34 uzříš] vzrys *rkp* – 35 zatkej] zatký *rkp* – 36 shřej] ſhrze *rkp* – 40 pálené] palena *rkp* – 44 dej] dy *rkp* – 47 s zlatem] zlattem *rkp* – 48 z sklenice] ſklenicze *rkp* – 50 jinej] gyny *rkp* – 54 z zlata] zlatta *rkp* – 56 k tej velebnej] kteye welebny *rkp*

– (Kámen mudrců)

Rkp fol. 22b-24a; vyd. s. 47-48.

4 ustavičně] wſtawicze *rkp* – 9 oblévanej] oblewany *rkp* – 11 sklenici] ſklenicze *rkp*

– (První přeměna kamene mudrců)

Rkp 25a-28b; vyd. s. 48-50.

2 totížto] totýto *rkp*, totyto *Zach* – 3 zjednej] zgedny *rkp* – 4 silnej] ſylny *rkp* – 13 uzříš] vzrys *rkp* (*pod. ř.* 29); potři] potry *rkp* – 16 do jinej...benátskej] dogyny... benaczky *rkp* – 18 chuovej] chuowy *rkp*; scezuj] zczezuog *rkp* – 26 velebnej] welebny *rkp* – 32 varuj se] warog ſye *rkp*

Křišťan z Prachatic: Úvod k počítání

Lat. text pojednání zachován ve dvou rkpech pražské UK XIII F 17, fol. 39a-43a a IV G 2, fol. 1a-14b. – Vydal F. J. Studnička, Algorismus prosaicus magistri Christiani anno fere 1400 scriptus, Věstník KČSN (tř. matematicko-přírodovědecká) 1893, č. 6. – Naši ukázku podle rkpu UK XIII F 17, fol. 39a-41b přeložili Z. Horský a D. Martínková.

Jan Šindel: Úvod k tabulkám pohybu planet

Lat. text úvodního pojednání k tabulkám pohybů planet, vypočtených pro poledník města Prahy, je zachován v rkpe pražské UK X B 3, fol. 73a-78b (bez nadpisu). Otištěno dosud nebylo. Naše ukázky z rkpu (fol. 73a; 74b-75a; 75b-76a) přeložili Z. Horský a D. Martínková.

Latinský text předlohy:

(De tabularum ratione et usu)

Mirabilis in altis dominus et mirabilia sua tam in terris quam in altis homini ex pietate revelavit, propter quem omnia condidit et creavit, ut ex magnitudine creaturarum possit cognoscibiliter eorum creator intueri, quia secundum beatum Gregorium in Moralibus „vestigia nostri creatoris sunt mira opera visibilis creature, quam dum cernimus, potenciam creatoris admiramur". Eius mirabilis et ineffabilis potencia in diversis planetarum effectibus et mirandis influenciis in rebus inferioribus nobis maxime relucet et cognoscibiliter demonstratur. Sed quia eorum influencie et effectus secundum motuum eorum diversitatem diversimode variantur, ideoque ad sciendum futuros eorundem planetarum effectus et influencias in istis inferioribus neccesse est secundum opus tabularum eorum motus diversitatem calculare. Sed inter tabulas nunc repertas meliores sunt, quas composuit Alfoncius rex Castelle super civitatem Tolletum, quarum tamen tabularum operacio ita est prolixa et tediosa, quod vix aliqui deveniunt ad cognicionem motuum planetarum. Propterea quasdam tabulas compendiosas super annos incarnacionis Cristi et super radices et motus tabularum Alfoncii fundatas ad brevitatem et levitatem operis ordinavi et super meridianum civitatis Pragensis reduxi. Que quidem civitas est oriencior Tolleto in una hora et 28 minutis horariis. Sumpsi igitur medium motum cuiuslibet planete ac motus aliorum in tabulis Alfoncii positorum in tribus minutis et 40 secundis dierum, que equipollent predicto tempori, videlicet uni hore et 28 minutis, et hoc, quod inveni, subtraxi a radicibus Tolletanis positis prope principium predictarum tabularum Alfoncii et sic habeo radices cuiuslibet planete et aliorum supra dicte civitatis Pragensis longitudinem. Super quas radices dictos medios motus usque ad tercias inclusive calculavi, sic tamen, quod ubicunque in quartis 30 vel plura reperi, pro eis ad tercias addidi unitatem. Unde ad completam noticiam singulorum motuum planetarum doctrina capitulorum sequencium diligenter et subtiliter est notanda...

Tempus vere coniunccionis Solis et
Lune et eorum opposiciones cognoscere.

Equare me oportet Solem et Lunam ad tempus medie coniunccionis vel medie opposicionis, quanto precisius potero. Et est tunc idem modus operandi in equacione Lune sicut in equacione Solis eo, quod ad tempora mediarum coniunccionum et opposicionum nullum est centrum Lune. Si ergo vera loca eorum fuerint eadem in signis, gradibus, minutis, secundis et terciis, non oportet me ultra calculare, quia in eodem tempore est vera coniunccio et media. Sed si verus locus Solis precessit verum locum Lune in ordine signorum, tunc scio, quod vera coniunccio adhuc est futura; si autem econverso verus locus Lune precessit verum locum Solis, scio, quod vera coniunccio est preterita. Ergo sive vera coniunccio fuerit futura sive preterita, subtraho minorem motum de maiori et remanebit michi distancia luminarium, quam reduco ad ultimum genus fraccionis et productum servo et considero, cuius luminis est distancia. Quia si Sol precessit Lunam in ordine signorum, erit distancia Solis, si econverso, erit distancia Lune. Deinde cum argumento Solis intro tabulam veri motus solis et Lune in una hora et in eius directo accipio verum motum in una hora cum zodiaci introitu, sed super argumentum Lune addo medietatem distancie luminarium cum medietate duodecime partis eiusdem distancie, sic ipsam distanciam divido per 12 et numerus quociens erit duodecima pars distancie. Quam addo dicte distancie et illius tocius medietatem addo super argumentum Lune, si Sol precessit Lunam in ordine signorum,

vel eandem medietatem minuo de argumento Lune, si Luna precessit Solem. Et cum argumento Lune sic proveniente tabulam predictam intro et in eius directo accipio verum motum Lune in una hora cum zodiaci introitu, si opporteat, deinde subtraho verum motum Solis in una hora a vero motu Lune in una hora et remanenti addo tot secundas minus uno, quot sunt gradus in longitudine sive in distancia, et hoc, si Luna fuerit in inferiori parte sui epicicli, quod scio per eius argumentum; vel minuo ab eodem tot secundas minus uno, si Luna fuerit in superiori parte sui epicicli, et proveniet michi superacio Lune equata in una hora. Quam reduco ad idem genus fraccionis, ad quas reduxi distanciam luminarium et illam distanciam luminarium divido per productum et exibunt michi hore, deinde, si aliquid fuerit residuum, ipsum multiplico per 60 et productum divido per idem, quo prius, et exibunt michi secunde hore. Adhuc, si voluero, multiplico residuum per 60 et divido productum per idem, quo prius, et exibunt michi tercie hore, quod sufficit. Deinde horas, minutas, secundas et tercias sic inventa⟨s⟩ coniungo tempori medie coniunccionis Solis et Lune, si Sol precessit Lunam in ordine signorum, vel illud tempus minuo, si fuerit econtra, et proveniet michi vera coniunccio Solis et Lune quesita...

(De fortitudine motus planetarum)

Composicio individuorum est temperamentum naturarum et temperamentum naturarum fit per temperamentum temporum, temperamentum vero temporum efficitur a fortitudine motus planetarum, qui presunt eidem tempori, in quo est ipsum temperamentum. Quisquis ergo fuerit ex planetis, a quibus accipitur significacio super temperamentum temporis et effectuum ac vitam in hoc mundo, est fortuna. Et quisquis fuerit ex eis, a quo accipitur significacio super corrupcione temporis per calorem ac frigus et super destruccione et perdicione et cetera horum similia, est malus. Et ex hac parte sciverunt antiqui, quis planetarum esset fortuna et quis malus, quis vero esset commixtus et quis esset calidus vel frigidus, quis esset humidus et quis siccus aut quis esset masculinus seu femininus, diurnus seu nocturnus et cetera, que referuntur ad eos. Per que nominantur planete propter hoc, quod invenerunt ex fortitudine motus eorum in hoc mundo inesse temporum per temperamentum et aptacione et destruccione, non quod sint in semetipsis calidi aut frigidi, humidi vel sicci, diurni aut nocturni, aut aliquid de hiis rebus, que sunt circa circulum Lune. Quod autem apparet ex operibus eorum in temporibus et regionibus, fit duobus modis. Uno scilicet, quod singulariter operatur planeta, secundo, quod participatur sibi in opere suo.

Nam quod operatur planeta singulariter, est ut Saturnus, qui cum prefuerit significacioni anni absque aspectu Martis vel alterius planetarum, erit superfluitas frigoris in hieme in universis regionibus frigidis septemtrionalibus peribuntque in eis animalia et semina et gravius erit in frigore et siccitate civibus huius plage, cum fuerit ascendens ex medio circuli augis. In regionibus autem ultra modum calidis in anno, cuius significaccioni prefuerit Saturnus, minuitur calor aeris eorum et refrigescet atque efficitur bonus et confortantur individua animalium et sementum atque temperatur eorum complexio et erit bonus eorum aer, cum fuerit Saturnus eorum descendens.

Mars vero cum prefuerit anno absque aspectu Saturnus vel alterius planetarum, minuitur (rkp: invenitur) frigus in tempore hiemis in semptemtrionalibus regionibus et calescet aer eorum et temperabitur complexio animalium et sementum in eis. In regionibus autem meridianis, cum prefuerit anno in tempore estatis fueritque in signis meridianis, erit in eis superfluus calor destrueturque complexio animalium et sementum et peribunt ex gravitate caloris, nam et corrumpitur aer eorum per calorem, cum fuerit Mars in estate in signis meridianis.

Et quia diximus in precedentibus, quod per mutacionem Solis in quartis circuli fit mutacio temporis et quod differencie anni, id est tempora anni, fiunt diverse a differenciis alterius anni propter participacionem planetarum cum Sole ut Saturni, qui cum fuerit cum eo in hieme in quibusdam complexionibus absque aspectu Martis aut alterius planetarum ad eos in fine signorum, augebit⟨ur⟩ in frigore hiems (rkp: hiemis) et eius longitudine et fortassis multiplicabitur in eis flatus ventorum septemtrionalium, qui sunt ultra modum frigidi, et eo cercius, si fuerit Saturnus ascendens. Et cum fuerit ita a Sole in estate, minuitur calor aeris et augebitur eius frigus et erit estas brevis, et maxime, si fuerit Saturnus descendens.

Item cum fuerit Mars a Sole in estate in quibusdam complexionibus absque aspectu Saturni ad eos in fine signorum, quia finis signorum sunt termini malorum et significant destrucciones, erit estas superflua in calore, prolixa et nocibilis, et proprie in partibus, que sunt inter motum Arietis et Cancri; et eo cercius erit hoc, cum Mars fuerit ascendens. Et si fuerit Mars a Sole in tempore hiemis absque aspectu planetarum ad eos, erit ipsa hiems calida et brevis et multiplicabitur in ea flatus ventorum meridianorum.

Iuppiter quoque cum mixtus fuerit Soli in quibusdam temporibus anni et non aspexerit eos aliquis planetarum, temperabitur aer eiusdem temporis per humiditatem et calorem et multiplicabitur in eo flatus ventorum septemtrionalium temperatorum confortancium animalia et segetes. Et similiter erit opus eius in anno, cum ei prefuerit.

Venus vero cum mixta fuerit Soli in quibusdam temporibus anni et non aspexerit eos planeta aliquis, tunc si fuerit hoc in hieme, temperabit et humectabit; in estate autem et in autumpno minuet eorum siccitatem. Et similiter operatur in anno, cum prefuerit ei.

Mercurius quoque cum commixtus fuerit Soli in quibusdam temporibus anni et non aspexerit eos planeta, erit aer eiusdem temporis malarum diversitatum per ventos et per partem siccitatis ex siccitate, que fuerit de genere venti, quia minuitur natura temperamenti eiusdem temporis. Et similiter erit opus eius in anno, cum prefuerit ei.